

GHANA

GHANA
Tarım Sektörü
Ülke Yatırımcı Rehberi

2024

Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

İÇİNDEKİLER

GENEL BİLGİLER	3
EKONOMİK GÖSTERGELER	4
LOJİSTİK	4
HUKUKİ ALTYAPI	5
TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMALARI	5
BAŞLICA ULUSLARARASI ÜYELİKLER	5
GANA PAZARINA ERİŞİM DURUMU	6
TARIM SEKTÖRÜ	7
ARAZİ KULLANIMI	8
İKLİM	8
BİTKİSEL ÜRETİM	10
EKİM ALANLARI	10
VERİM	12
ÜRETİM MİKTARI	14
HAYVANSAL ÜRETİM	16
ÜRETİM MİKTARI	16
HAYVAN VARLIĞI	17
ORMAN ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ	18
DIŞ TİCARET	19
DIŞ TİCARET ORTAKLARI	19
GANA'NIN İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	20
TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATINDAKİ BAŞLICA ÜLKELER	20
GANA'NIN İTHAL ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	21
TARIM ÜRÜNLERİ İTHALATINDAKİ BAŞLICA ÜLKELER	21
ORMAN ÜRÜNLERİ İTHALATI	22
ORMAN ÜRÜNLERİ İHRACATI	22
TÜRKİYE-GANA TİCARETİ	23
TÜRKİYE'NİN GANA'YA İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	23
TÜRKİYE'NİN GANA'YA İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	24
TÜRKİYE'DEN GANA'YA İHRAÇ POTANSİYELİ YÜKSEK ÜRÜNLER	25
YATIRIM ORTAMI	26
TÜRKİYE'NİN GANA'DAKİ DOĞRUDAN YATIRIMLARI	27
BANKACILIK	28
VERGİLENDİRME	28
SONSÖZ VE İLETİŞİM	30

KISALTMALAR

AU	African Union	Afrika Birliği
FAO	: Food and Agriculture Organization	Gıda ve Tarım Örgütü
G-24	: Intergovernmental Group of Twenty Four	Uluslararası Para İşleri ve Kalkınma Konulu Hükümetler arası Yirmi Dört Grubu
G-77	: Group of 77	77'ler Grubu
IAEA	: International Atomic Energy Agency	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
IBRD	: International Bank for Reconstruction and Development	Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası
ICAO	: International Civil Aviation Organization	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
ICRM	: International Red Cross and Red Crescent Movement	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi
IDA	: International Development Association	Uluslararası Kalkınma Birliği (Dünya Bankası)
IFAD	: International Fund for Agricultural Development	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFC	: International Finance Corporation	Uluslararası Finans Kurumu
IFRC	: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
ILO	: International Labor Organization	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: International Monetary Fund	Uluslararası Para Fonu
IMO	: International Maritime Organization	Uluslararası Denizcilik Örgütü
Interpol	: International Criminal Police Organization	Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı
IOC	: International Olympic Committee	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
IOM	: International Organization for Migration	Uluslararası Göç Örgütü
IPU	: Inter-Parliamentary Union	Parlamentolar Arası Birlik
ITUC	: International Trade Union Confederation	Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu
MIGA	: Multilateral Investment Guarantee Agency	Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
NAM	: Non-Aligned Movement	Bağımsızlar Hareketi
OPCW	: Organization for the Prohibition of Chemical Weapons	Kimyasal Silahların Yasaklanması Organizasyonu
UN	: United Nations	Birleşmiş Milletler
UNCTAD	: The United Nations Conference on Trade and Development	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNESCO	: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNHCR	: UN Refugee Agency	Birleşmiş Milletler Sığınmacı Ajansı
UNIDO	: United Nations Industrial Development Organization	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
UPU	: Universal Postal Organization	Evrensel Posta Birliği
WCO	: World Customs Organization	Dünya Gümrük Örgütü
WFTU	: The World Federation of Trade Unions	Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu
WHO	: World Health Organization	Dünya Sağlık Örgütü
WIPO	: World Intellectual Property Organization	Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

GENEL BİLGİLER

Resmi Adı	Gana Cumhuriyeti
Nüfus bilgisi ve istihdam verileri	33,7 Milyon (2024 IMF tahmini) İşgücü: Tarım %35,3 Sanayi %17,2 Hizmet %46,1 (ILO, 2022)
Dil (Resmi diller)	İngilizce
Yüzölçümü	238.537 km ²
Başkenti	Accra (Akra)
Başlıca Şehirleri	Kumasi, Tamale, Takoradi, Accra, Sunyani, Cape Coast, Tema
Yönetim Şekli	Başkanlıkla Yönetilen Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Nana Akufo-Addo
Siyasi ve İdari Yapısı	Başkanlık sistemi ile yönetilen üniter bir cumhuriyettir. Devlet Başkanı, hükümetin ve devletin başı olup, görev süresi 4 yıldır.
Coğrafi Konumu	238.537 km ² yüzölçümüne sahip Gana, Batı Afrika'da Gine Körfezi kıyısında yer almaktadır. Ülkenin komşuları doğusunda Togo, batısında Fildişi Sahili, kuzeyinde ise Burkina Faso'dur 2.094 km'lik karasal sınıra sahip ülkenin komşusu Togo ile sınır uzunluğu 877 km, Fildişi Sahili ile 668 km, Burkina Faso ile 549 km'dir. Kıyı şeridinin uzunluğu ise 539 km'dir

Kaynak: WB, ILO, CIA Factbook

EKONOMİK GÖSTERGELER

GSYİH	75.244 Milyon \$ (2024 IMF tahmini)
Ülkenin ekonomik büyüme hızı	% 2,8 (2024 IMF tahmini)
Kişi başına düşen milli geliri	2.230 \$ (2024 IMF tahmini)
Tüketici fiyat enflasyonu	% 22,33 (2024 IMF tahmini)
İhracat/ ithalat	25,7 milyar \$ / 26,3 milyar \$
İşsizlik oranı	%3,1 (ILO, 2022)
İşgücünün sektörel dağılımı (%)	İşgücü: Tarım %35,3 Sanayi %17,2 Hizmet %46,1 (ILO, 2022)
İnsani gelişmişlik endeksi	0,602 (HDI değeri)/ 145. Sırada (192 ülke arasında) (UNDP, 2024)
Dünya Bankası iş yapma kolaylığı endeksi	118. sırada (190 ülke arasında) (WB, 2024)
Ekonomik serbestlik endeksi	104. Sırada (184 ülke arasında) index değeri 55,8 (Heritage Foundation, 2024)
Küresel rekabetçilik açısından durumu	111. Sırada (141 ülke arasında) (WEF, 2019)
GSYİH'nin sektörel dağılımı	Hizmetler %57,2, Sanayi %24,5, Tarım %18,3
Doğal kaynakları	Altın, kereste, endüstriyel elmaslar, boksit, manganez, balık, kauçuk, hidroelektrik, petrol, gümüş, tuz, kireçtaşı
Başlıca tarımsal üretim	Manyok, yer elması, muz, mısır, hurma yağı meyvesi, taro, pirinç, kakao, portakal, ananas

Kaynak: WB, ILO, IMF, CIA Factbook, UNDP

LOJİSTİK

Havalimanı sayısı ve ihracat ithalat gümrük kapısı sayısı	5 Havalimanı / 69 Gümrük kapısı
Denizle olan bağlantısı	Gine Körfezi ve Atlantik Okyanusu kıyısındadır
Liman bağlantısı	Tema, Takoradi, Saltpond, Sekondi, Elmina, Accra limanları

Kaynak: WTO

HUKUKİ ALTYAPI

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi/Yeri	RG Tarih/No
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gana Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tarımsal İşbirliği Konulu Mutabakat Zaptı	20.10.2011 Accra	17.01.2013 tarih ve 28531 sayılı Resmi Gazete

TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMALARI

Ülke Adı	İmza Tarihi	Yürürlük Tarihi
Avustralya	-	1 Ocak 1974
Amerika Birleşik Devletleri	-	1 Ocak 1976
Amerika Birleşik Devletleri	-	18 Mayıs 2000
Ermenistan	-	10 Ekim 2016
İsviçre	-	1 Mart 1972
Japonya	-	1 Ağustos 1971
Kanada	-	1 Temmuz 1974
Kazakistan	-	10 Ekim 2016
Kırgızistan	-	10 Ekim 2016
Norveç	-	1 Ekim 1971
Rusya Federasyonu	-	1 Ocak 2010
Rusya Federasyonu	-	10 Ekim 2016
Yeni Zelanda	-	1 Ocak 1972

Kaynak: (Dünya Ticaret Örgütü, 2024)

BAŞLICA ULUSLARARASI ÜYELİKLER

İkili, bölgesel, çoklu ve çok taraflı ticari ilişkiler	Dünya Gümrük Örgütü (WCO)
Üyesi olduğu başlıca uluslararası kuruluşlar ve birlikler	BEDA, ACP, AfDB, AU, ECA, ECOWAS, FAO, G-24, G-77, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICFTU, ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRC, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM (Gözlemci), ISO, ITU, MINURSO, MONUC, NAM, OAS (Gözlemci), OAU, OPCW, UN, UNAMSIL, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNIFIL, UNIKOM, UNITAR, UNMEE, UNMIBH, UNMIK, UNMOP, UNMOT, UNU, UPU, WCL, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WToO, WtrO

Kaynak: ([Fortune of Africa](#))

GANA PAZARINA ERİŞİM DURUMU

Gana, baŐta DÜnya Ticaret Örgütü (DTÖ) olmak üzere ikili ve çok taraflı çeşitli uluslararası anlaşma ve örgütlere üyedir.

Ülkenin nüfus ve iş potansiyeli olarak en büyük şehir başkent Akra, ticaret konusunda öne çıkmaktadır. Ülkenin en büyük limanına ev sahipliği yapan Tema şehri ise sanayileŐmiş bir şehirdir ve üretim merkezidir. Ashanti bölgesini başkenti ve ülkenin ikinci büyük kenti olan Kumasi de yine büyük bir ticaret potansiyeline sahiptir ve altın ticaretinin merkezidir. Nüfuz olarak devlet başkanı kadar etkili olan Ashanti Kralı bu şehirde ikamet etmektedir.

Gana'da Türkiye'nin ve Türk ürünlerinin imajı oldukça iyidir ve ürünlerimize ilgi olduğu söylenebilir.

Ancak ülkede yaygın ağı olan büyük dağıtım ve toptancıların sayısı yeterli seviyede değildir. Ticaret genellikle yerel küçük firmaların kontrolünde olup ürün arzında standart ve sürdürülebilirlik sınırlı olabilmektedir. Tüketicilerde marka ve kalite algısı öne çıkmadığından önceliklerinin fiyat olduğu söylenebilir. Bavul ticaretinin de çok yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Kamu ihaleleri Public Procurement Authority üzerinden yayınlanmakta olup kurumun web sitesi Őu şekildedir <https://ppa.gov.gh/>

Gana'da %12,5 oranında ithalat vergisine ek olarak %2,5 oranında ek sağlık sigortası vergisi, toptancılar ve perakendeciler için %3 KDV uygulanmaktadır.

Gtip bazlı Gümrük vergisi ve diğer ihracat prosedürlerine ilişkin bilgilerin yer aldığı web sitesi Őu web sitesinden <https://external.unipassghana.com> ulaŐılabilir.

Gana'da serbest kur rejimi uygulanmaktadır. Nasıl kazanıldığı belgelenebilen fonların transferlerinde ve döviz dönuŐtürülmesinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Gana para birimi cedi, dolar ve avro'yla kolayca deđiŐtirilebilmektedir. En yaygın döviz ABD Doları olmakla birlikte, ticaret yerel para üzerinden gerçekleştirilmektedir. Kredi kartı kullanılabilir. Çek kullanımı da yaygındır. Yatırımlara ilişkin yasa, yatırımlardan kaynaklanan kar payı ve net karın, borç ödemelerinin, teknoloji transferinden kaynaklanan ücretlerin, işletmenin satışından doğan gelirlerin ve yatırımdan sağlanan faizlerin döviz ile transferine müsaade etmektedir.

Ülkede üç adet serbest bölge bulunmakta olup, bunlar Accra, Mpitsin ve Ashiem'de yer almaktadır. Üç serbest bölge de 1996 yılında kurulmuŐtur. Tema ve Takoradi limanları ile Kotoka Uluslararası Havalimanı ve bu alanlarla bağlantılı yerler serbest bölgeler içeresindedir. Serbest bölgede faaliyet gösterebilmek için firmaların ürünlerinin %70'ini ihraç etmesi gerekmektedir. Serbest bölgede çalışan firmaların 10 yıllık kurumlar vergisi muafiyeti ve ithalatta 0 gümrük vergisi avantajı bulunmaktadır.

Gana'daki ticaret kültürüne ve pazara ulaŐıma ilişkin daha detaylı bilgilere Ticaret Bakanlığı'nın hazırlamıŐ olduğu [Gana Pazar Bilgileri](#) çalışmasından ulaŐılabilir. (Ticaret Bakanlığı, 2024)

TARIM SEKTÖRÜ

Gana'da yurt içi ekonomi hala büyük ölçüde tarıma dayalı olup, tarım sektörü GSYİH'nın %40'ını istihdamın da %55'ini karşılamaktadır. Gana tarımında küçük aile işletmeleri hakimdir. Sektördeki büyüme diğer sektörlerin gerisinde kalmakta ve sektör, büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması nedeni ile çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Ekili arazilerin yalnızca %1'i sulanabilmektedir. Ülkenin yaklaşık %24'üne tekabül eden 21,5 milyon hektar tarımsal arazisi bulunmaktadır.

Son yıllarda, tarım sektöründeki büyüme kakao ve ormancılık alt sektörlerindeki genişlemeye bağlı olarak gelişme göstermiş ve söz konusu büyüme yıllık ortalama %5'in üzerinde olmuştur. Ülkede kakao üretimindeki gelişmelerin tarım sektörü üzerine büyük etkisi bulunmaktadır. Son yıllarda tarım sektöründeki büyümeler de esas itibarıyla kakao sektöründeki büyümeden kaynaklanmıştır. Tarım sektöründeki olumlu gelişmeler hava koşullarının iyi gitmesinin yanı sıra, kamu politikalarının uzun vadeli olumlu etkilerinden de kaynaklanmaktadır. Ekonomik reformlar çerçevesinde hükümet gıda fiyat kontrollerini kaldırmış, üreticilere ödenen kakao ve diğer ürünlerin fiyatlarını ve tarıma yönelik çeşitli hizmetleri ve destekleri artırmıştır. Dünya Bankası'nın Afrika Gelişme Göstergelerine göre, Gana'da devamlı ekilen alanlar düzenli olarak artış göstermiş olup, içinde bulunduğumuz yıllarda 4 milyon hektara ulaşmıştır. Bununla birlikte Gana'da gıda ürünleri üretiminde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Son on yılda sadece başlıca kakao ve pirinç üretiminde olumlu artışlar görülmekle birlikte diğer ürünlerin üretimindeki artışlar sınırlı kalmıştır. Bu durum, yatırım azlığı, zayıf teknoloji ve son yıllarda ekilen alanların kalitesinin iyi olmaması gibi nedenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Ülkede üretilen en önemli tarımsal ürün kakaodur. Gana dünya kakao üretiminde üst sıralarda yer almaktadır. Kakao ihracatı altınla birlikte Gana'nın ihracat gelirlerinin en önemli kaynağını oluşturmakta ve geçmişte uzun yıllar kakaonun ihracat getirisi altın ihracatını da geçmiştir. Hava koşullarının iyi geçmesi ve dünya fiyatlarının da oldukça yüksek düzeylerde seyretmesinin sonucunda Gana'da tarımsal üretim önemli miktarlarda artış göstermiştir. Bu nedenle Gana tarım ve gıda ürünlerinde az bir farkla net ihracatçı konuma gelmiştir.

Son yıllarda yüksek kakao fiyatları yanında kakao tarımında hastalık ve pestisit kontrol programlarının uygulanması, kakao üretim bölgelerinde yolların yenilenmesi ve kakao üreticilerine ilave destekler sağlanması kakao sektörünün canlanmasına neden olmuştur. Gana'da üretilen kakaolar dünyanın en kaliteli kakaoları olmakla birlikte, zaman zaman ortaya çıkan hastalıklar ve dağıtım altyapısındaki aksaklıklar nedeni ile ürün zaman zaman zarar görmektedir.

Orman ürünleri ve su ürünleri sektörü Gana'da önem taşıyan diğer sektörlerdir. Ülkenin üçte birinden fazlası ormanlarla kaplıdır. Ancak, bu ormanların tamamı ticari ormancılığa uygun değildir. Ülkenin batısındaki ormanlardan elde edilen ürünler ticaret için kullanılmaktadır. Ormancılık başlıca ihracat sektörleri içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Ülkede faaliyet gösteren Kereste İhracatı Geliştirme Kurulu orman ürünlerinin pazarlanması ve fiyatlandırılmasından, Orman Ürünleri Denetleme Bürosu ise kalite standartlarının geliştirilmesi ve izlenmesinden sorumludur.

Gana'da iki türlü balıkçılık yapılmaktadır. Birincisi deniz avcılığı, diğeri ise balık yetiştiriciliğidir. Deniz avcılığı kültür balıkçılığına göre daha büyük önem taşımaktadır. Gana 539 km kıyı şeridinde sahip olup, kıta sahanlığı ise 200 mildir (Ticaret Bakanlığı, 2024).

Arazi kiralamaya uygunluk durumu

Gana Anayasası'nın 266. maddesinin 1. fıkrası uyarınca yabancıların Gana'da arazi satın alması yasaktır. Öte yandan, Gana hükümeti doğrudan yabancı yatırım çekmek için politikalar üretmeye devam etmektedir. Arazi satın alma anayasal olarak kısıtlanmış olsa da, kiralama yönünden Gana Anayasası'nın 266. Maddesinin 4. Fıkrasına göre 50 yıldan uzun süreyi aşmamak kaydıyla yabancıların Gana'da arazi kiralayabilmelerinin önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. 50 yılın sonunda yenileme yoluyla kiralama süresi uzatılabilmektedir. (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2021)

ARAZİ KULLANIMI

Arazi Örtüsü Sınıfları	Alan (km ²)	Toplam Alana Oranı (%)
Tarım arazisi	77.896	32,59
Sığ ve çukur tarım arazisi	64	0,03
Çıplak arazi	100	0,04
Orman vasfını yitirmiş arazi	27.452	11,48
Orman	12.420	5,20
Koyak boyu ve kıyı ormanı	3.756	1,57
Ot Savanı	440	0,18
Sulu Tarım	504	0,21
Mangrove	24	0,01
Yerüstü Madeni	428	0,18
Dikili Arazi	316	0,13
Kayalık Arazi	24	0,01
Kumluk Arazi	40	0,02
Savan	96.736	40,47
Yerleşim	3.836	1,60
Su Kütlesi	8.508	3,56
Sulak Alan / Taşkın Yatağı	6.276	2,63
Ağaçlık	212	0,09
Toplam (km ²)	239.032	100

Kaynak: Birleşik Devletler Jeolojik Araştırma Ajansı (USGS) verileri (Tappan et. al, 2016)

İKLİM

Parametre Ocak Şubat Mart Nisan Mayıs Haz. Tem. Ağu. Eylül Ekim Kasım Aralık Ort.

Ort. Sıcaklık

(°C) 27,31 29,45 30,18 29,6 28,53 27,08 26,1 25,65 26,19 27,12 27,78 27,11 27,68

İKLİM

Parametre Ocak Şubat Mart Nisan Mayıs Haz. Tem. Ağu. Eylül Ekim Kasım Aralık Ort.

Min.

Sıcaklık(°C) 20,66 23,08 24,49 24,57 23,93 22,99 22,54 22,25 22,29 22,52 22,02 20,79 22,68

Maks.

Sıcaklık(°C) 34,02 35,86 35,91 34,68 33,19 31,22 29,7 29,1 30,14 31,77 33,58 33,47 32,72

Yağış (mm)

9,52 28,38 66,71 114,65 147,98 170,15 146,46 139,88 176,44 150,77 43,99 14,82 100,81

Nem(%)

%78 %80 %81 %82 %83 %85 %86 %87 %83 %83 %82 %80 %83

Yağmurlu

günler (g.)

1 2 4 6 9 10 4 3 4 6 3 2 4,5

Kaynak: (Dünya Bankası, 2023)

Tropik iklime sahip ülkede sıcaklıklar genellikle 21-30°C arasındadır. Kuzeydeki savan bölgelerde, güneydeki kıyı şeridine göre daha büyük iklim farklılıkları oluşmaktadır. Mart'tan Haziran'a kadar ve Eylül'den Ekim'e kadar süren iki yağış sezonu bulunmaktadır. En fazla yağış ülkenin güney batısına düşmektedir. En sıcak aylar Mart ve Nisan olup, bu aylarda sıcaklık 35°C'ye kadar yükselmekte ve çok yüksek nemlilik yaşanmaktadır. En yağışlı ay ise Haziran'dır. Haziran ayında düşen ortalama yağış miktarı 178 mm'dir. Haziran ayından sonra hasat dönemi başlamaktadır.

BİTKİSEL ÜRETİM

EKİM ALANLARI

ÜRÜN	2018 (ha)	2019 (ha)	2020 (ha)	2021 (ha)	2022 (ha)
Kakao çekirdekleri	1.726.616	1.535.051	1.484.568	1.919.763	2.007.417
Mısır	1.021.000	1.150.000	1.189.000	1.266.000	1.300.000
Manyok, taze	977.000	1.021.000	1.061.000	1.051.000	1.048.061
Yer elması	470.000	500.000	505.000	551.000	581.968
Plantain ve pişirmelik muzlar	419.170	426.750	411.443	414.868	421.423
Yer fıstığı, kabuksuz	320.000	337.000	337.000	273.000	370.000
Yağ palmyesi meyvesi	366.728	358.950	364.729	365.217	365.678
Sorgum	275.838	300.000	304.000	310.000	310.000
Pirinç	206.000	282.000	291.000	357.000	305.000
Diğer bakliyat	274.083	277.290	277.611	279.316	281.029
Taro	203.000	214.000	213.000	219.000	237.369
Kaju fıstığı, kabuklu	192.458	161.400	167.858	194.073	202.056
İnek bezelyesi, kuru	157.000	169.000	169.000	180.000	192.458
Millet	142.000	148.000	139.000	125.000	136.349
Birincil formlarda doğal kauçuk	49.558	49.750	80.978	98.861	134.868
Fasulye, kuru	129.783	134.228	135.354	130.537	128.384
Soya fasulyesi	103.000	105.000	108.000	110.000	115.000
Kola fıstığı	84.835	87.329	87.331	86.498	87.053
Tatlı patates	78.525	78.227	77.507	77.761	78.340
Hindistan cevizi, kabuklu	83.742	81.113	77.000	77.000	77.962
Domates	48.776	47.592	47.789	48.052	47.811
Karite fıstığı	31.594	32.475	32.592	32.736	32.868
Portakallar	18.264	17.742	17.876	17.961	17.859
Tohumluk pamuk, çırçırılanmamış	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
Biber ve biber, kuru (Capsicum spp., Pimenta spp.), çiğ	14.572	15.244	14.753	14.856	14.951
Diğer meyveler	14.970	15.198	15.079	15.013	14.947

Biber ve yeşil biber (Capsicum spp. ve Pimenta spp.)	14.262	14.384	14.455	14.448	14.441
Ananas	10.808	10.929	10.355	10.330	10.306
Diğer sert kabuklu meyveler	9.662	9.824	9.766	9.751	9.780
Muz	8.706	9.127	9.528	9.245	9.332
Soğan ve arpacık soğanı, kuru	8.224	8.341	8.286	8.284	8.304
Limonlar ve misket limonları	7.118	7.384	7.419	7.467	7.423
Mangolar, guavalar ve mangostenler	7.124	7.171	7.212	7.169	7.184
Patlıcan	6.321	6.531	6.601	6.484	6.539
Şeker kamışı	6.211	6.274	6.285	6.323	6.362
İşlenmemiş tütün	6.081	6.138	6.157	6.126	6.140
Biber (Piper spp.), çiğ	5.458	5.443	5.451	5.450	5.448
Bamya	3.204	3.178	3.227	3.241	3.254
Diğer fasulyeler, yeşil	2.476	2.454	2.456	2.457	2.457
Avokado	2.047	2.011	2.023	2.027	2.020
Papaya	1.606	1.615	1.626	1.616	1.619
Diğer taze sebzeler	1.148	1.152	1.151	1.150	1.151
Kahve, yeşil	460	460	460	460	460
Diğer yağlı tohumlar	200	200	200	200	198
Zencefil, çiğ	84	83	83	84	83
Yulaf	44	45	44	44	44
Yenilebilir kök ve yumrular, taze	33	33	33	33	33
Salatalık ve kornişon turşu	10	10	10	9	10

Kaynak: (FAOSTAT, 2024)

VERİM

ÜRÜN	2018 (kg/ha)	2019 (kg/ha)	2020 (kg/ha)	2021 (kg/ha)	2022 (kg/ha)
Ananas	6.355.490	6.173.950	6.559.100	6.585.540	6.579.580
Portakallar	3.803.580	3.924.010	3.905.910	3.877.180	3.902.270
Soya fasulyesi	2.459.070	2.458.580	2.455.830	2.451.150	2.446.250
Manyok, taze	2.133.670	2.228.210	2.296.700	2.378.400	2.441.840
Bamya	2.074.920	2.122.170	2.117.390	2.124.140	2.130.900
İşlenmemiş tütün	1.671.960	1.750.800	1.771.490	1.865.340	1.841.610
Soğan ve arpacık soğanı, kuru	1.775.600	1.738.310	1.799.470	1.814.360	1.823.620
Mangolar, guavalar ve mangostenler	1.390.280	1.419.870	1.408.370	1.426.780	1.433.690
Salatalık ve kornişon turşu	1.281.370	1.404.090	1.423.060	1.397.500	1.408.240
Muz	1.138.040	1.161.450	1.156.930	1.167.130	1.177.330
Plantain ve pişirmelik muzlar	1.118.470	1.132.100	1.131.260	1.137.410	1.143.550
Diğer fasulyeler, yeşil	990.280	1.020.060	1.018.930	1.024.040	1.029.150
Diğer taze sebzeler	976.340	969.960	972.140	972.810	971.630
Biber ve yeşil biber (Capsicum spp. ve Pimenta spp.)	839.770	834.120	824.440	828.080	828.200
Patlıcan	813.030	820.380	789.470	807.500	805.720
Taro	765.060	805.220	794.740	798.550	799.490
Biber ve biber, kuru (Capsicum spp., Pimenta spp.), çiğ	747.710	707.860	733.690	729.440	723.500
Tatlı patates	719.670	708.240	749.300	753.420	716.500
Yağ palmyesi meyvesi	693.660	693.910	687.290	688.300	684.700
Limonlar ve misket limonları	663.270	665.960	644.390	643.680	651.300
Hindistan cevizi, kabuklu	566.030	597.690	642.080	641.560	646.940
Yenilebilir kök ve yumrular, taze (nes)	535.490	533.370	533.960	534.280	533.870

Diğer meyveler	453.110	455.190	456.780	460.310	463.830
Avokado	450.110	461.000	461.050	457.350	459.800
Yer elması	450.110	461.000	461.050	457.350	459.800
Ahududu	373.500	328.010	334.360	320.170	420.660
Papaya	350.040	349.410	348.580	349.340	349.110
Mısır	225.890	253.130	258.280	253.000	250.440
Pirinç	83.330	186.670	186.670	186.670	186.670
Şeker kamışı	180.830	181.670	185.010	183.260	182.120
Sorgum	171.550	171.430	168.520	172.730	173.910
İnek bezelyesi, kuru	150.960	150.300	152.070	166.670	166.250
Yer fıstığı, kabuklu hariç	162.820	167.060	167.660	183.880	165.140
Kahve, yeşil	160.000	160.000	160.000	160.000	160.000
Fasulye, kuru	136.130	141.980	144.310	147.960	151.610
Millet	127.860	155.410	169.780	150.400	143.970
Tohumluk pamuk, çırçırılanmamış	114.650	115.000	117.110	104.520	129.520
Diğer yağlı tohumlar	109.860	113.360	112.860	114.320	115.780
Zencefil, çiğ	115.100	115.490	114.480	115.020	115.000
Karite fıstığı	105.850	104.280	103.690	102.990	102.340
Yulaf	89.940	88.320	92.270	93.200	94.120
Birincil formlarda doğal kauçuk	83.340	84.820	85.210	85.980	86.750
Biber (Piper spp.), çiğ	68.750	68.370	68.500	68.540	68.470
Kakao çekirdekleri	52.400	52.880	53.890	54.560	55.230
Kaju fıstığı, kabuklu	53.270	53.260	53.250	53.290	53.290
Domates	40.970	41.300	41.160	41.140	41.200
Kola fıstığı	28.340	28.330	28.280	28.320	28.310
Diğer sert kabuklu meyveler	14.410	14.420	14.410	14.410	14.420
Diğer bakliyat	9.280	9.300	9.290	9.270	9.250

Kaynak: (FAOSTAT, 2024)

ÜRETİM MİKTARI

ÜRÜN	2018 (ton)	2019 (ton)	2020 (ton)	2021 (ton)	2022 (ton)
Manyok, taze	20.845.960	22.750.000	24.368.000	24.997.000	25.592.014
Yer elması	7.858.209	8.754.000	8.946.000	10.278.000	10.717.606
Plantain ve yemeklik muz	4.688.279	4.831.220	4.654.493	4.718.734	4.819.199
Mısır	2.306.384	2.911.000	3.071.000	3.203.000	3.255.718
Yağ palmyesi meyvesi	2.543.860	2.490.806	2.506.741	2.513.802	2.503.783
Taro	1.460.938	1.515.641	1.596.000	1.650.000	1.700.748
Pirinç	769.401	925.000	973.000	1.143.000	1.283.000
Kakao çekirdekleri	904.700	811.700	800.000	1.047.385	1.108.663
Portakallar	694.679	696.195	698.217	696.364	696.925
Ananas	686.872	674.769	679.191	680.277	678.079
Yer fıstığı, kabuklu hariç	521.032	563.000	565.000	502.000	611.000
Hindistan cevizi, kabuklu	474.000	484.800	494.400	494.000	504.363
Sorgum	316.236	345.000	356.000	324.000	401.499
Domates	373.166	383.220	379.799	383.721	382.247
İnek bezelyesi, kuru	237.000	254.000	257.000	300.000	319.960
Soya fasulyesi	176.700	180.000	182.000	190.000	200.000
Millet	181.564	230.000	236.000	188.000	196.308
Fasulye, kuru	176.672	190.581	195.329	193.139	194.636
Şeker kamışı	152.724	154.254	154.339	154.985	155.631
Soğan ve arpacık soğanı, kuru	146.020	144.988	149.112	150.295	151.426
Tatlı patates	141.995	142.119	143.393	142.502	142.671
Biber ve yeşil biber (Capsicum spp. ve Pimenta spp.)	119.765	119.982	119.176	119.641	119.599
Birincil formlarda doğal kauçuk	41.300	42.200	69.000	85.000	117.000
Muz	99.083	106.000	110.234	107.904	109.874

Biber ve biber, kuru (Capsicum spp., Pimenta spp.), çiğ	108.958	107.904	108.240	108.367	108.170
Kaju fıstığı, kabuklu	102.531	85.962	89.385	103.415	107.678
Mangolar, guavalar ve mangostenler	99.041	101.812	101.573	102.283	102.994
Bamya	66.478	67.450	68.337	68.843	69.345
Diğer meyveler	67.828	69.182	68.877	69.104	69.330
Patlıcan	51.394	53.581	52.111	52.362	52.685
Limonlar ve misket limonları	47.214	49.172	47.806	48.064	48.347
Hindistan cevizi lifi	39.665	39.536	39.491	39.499	39.508
Karite fıstığı	33.442	33.866	33.795	33.716	33.638
Tohumluk pamuk, çırçırılanmamış	12.500	28.000	28.000	28.000	28.000
Diğer bakliyat	25.443	25.790	25.800	25.896	25.991
Diğer fasulyeler, yeşil	24.523	25.033	25.024	25.157	25.290
Kola fıstığı	24.044	24.740	24.697	24.494	24.644
Diğer taze sebzeler	11.206	11.175	11.185	11.189	11.183
Avokado	9.212	9.269	9.327	9.269	9.288
Papaya	5.622	5.642	5.670	5.645	5.652
Biber (Piper spp.), çiğ	3.752	3.721	3.734	3.736	3.730
İşlenmemiş tütün	2.492	2.535	2.534	2.520	2.530
Diğer sert kabuklu meyveler	1.392	1.417	1.407	1.405	1.410
Kahve, yeşil	736	736	736	736	736
Diğer yağlı tohumlar	220	227	226	229	229
Yenilebilir kök ve yumrular, taze (nes)	179	176	176	177	176
Salatalık ve kornişon turşu	127	135	136	133	135
Zencefil, çiğ	97	96	96	96	96
Yulaf	39	40	41	41	41

Kaynak: (FAOSTAT, 2024)

HAYVANSAL ÜRETİM

ÜRETİM MİKTARI

ÜRÜN	2018 (ton)	2019 (ton)	2020 (ton)	2021 (ton)	2022 (ton)
Av etleri	74.578	75.224	75.162	75.486	75.809
Tavuk eti	61.496	69.187	65.415	65.190	70.915
Çiğ inek sütü	45.312	45.663	48.200	49.194	50.178
Diğer etler	42.567	42.989	42.819	42.912	43.005
Keçi eti	28.727	30.373	31.902	32.803	33.805
Sığır eti (kemikli)	26.716	27.936	28.999	29.893	30.000
Domuz eti (kemikli)	28.392	26.670	31.786	26.376	28.820
Koyun eti	22.959	23.540	24.948	25.628	26.105
Keçi sakatatı (yenilebilir)	6.112	6.462	6.788	6.979	7.192
Keçi ve oğlakların ham post ve derileri	5.501	5.816	6.109	6.281	6.473
Sığır sakatatı (yenilebilir)	5.343	5.587	5.800	5.979	6.000
Koyun sakatatı (yenilebilir)	4.592	4.708	4.990	5.126	5.221
Koyun ve kuzuların ham post ve derileri	3.765	3.861	4.091	4.203	4.281
Sığır ham postları ve derileri	3.366	3.520	3.654	3.767	3.780
Domuz yağı	2.520	2.367	2.821	2.341	2.558
Domuz sakatatı (yenilebilir)	2.023	1.900	2.265	1.879	2.053
Keçi yağı	917	969	1.018	1.047	1.079
Sığır yağı	855	894	928	957	960
Koyun yağı	643	659	699	718	731

Kaynak: (FAOSTAT, 2024)

HAYVAN VARLIğI

ÜRÜN	2018 (baş)	2019 (baş)	2020 (baş)	2021 (baş)	2022 (baş)
Keçi	7.509.000	7.884.000	8.180.000	8.411.000	8.659.280
Koyun	5.137.000	5.302.000	5.544.000	5.695.000	5.845.718
Sığır	1.922.000	1.943.000	2.109.000	2.174.000	2.238.857
Domuz	792.000	768.000	946.000	785.000	846.058
Tavuk (1000 baş)	81.955	89.210	81.769	81.487	88.666
Eşek	14.841	14.950	14.934	15.001	15.067
At	3.193	3.244	3.275	3.314	3.352

Kaynak: (FAOSTAT, 2024)

ORMAN ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

Ürün	Birim	2018	2019	2020	2021	2022
Odun yakıtı, iğne yapraklı olmayan	M ³	47.638.911	47.638.911	50.165.917	51.453.027	52.764.811
Odun Kömürü	Ton	2.057.674	2.057.674	2.171.097	2.225.801	2.280.505
Testere kütükleri ve kaplama kütükleri (iğne yapraklı olmayan)	Ton	1.937.717	1.463.950	1.095.484	1.959.000	2.347.000
Diğer endüstriyel tomruklar (iğne yapraklı olmayan)	M ³	700.000	700.000	700.000	700.000	700.000
Kereste ve kaplama kütükleri (iğne yapraklı olmayan)	M ³	523.780	523.780	667.994	515.000	515.000
Kaplama levhaları	M ³	262.000	262.000	222.000	222.000	222.000
Kontrplak	M ³	180.000	180.000	128.014	137.000	137.000
Diğer endüstriyel tomruklar (iğne yapraklı)	M ³	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Kereste (iğne yapraklı)	M ³	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Sunta	M ³	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Geri kazanılmış kağıt	Ton	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000

Kaynak: (FAOSTAT, 2024)

DIŞ TİCARET

Milyar \$	İhracat			İthalat		
	Genel	Tarım	Tarımın Payı (%)	Genel	Tarım	Tarımın Payı (%)
2019	16,8	3,7	22	10,4	1,9	18,3
2020	14,2	3,6	25,4	16,9	2,9	17,2
2021	15,1	4,2	27,8	21,4	3,7	17,6
2022	21,3	3,6	16,9	20,3	2,9	14,2

Kaynak: (Trade Map, 2024), yansı veri

Dünya ithalatındaki payı **%0,1**, Dünya ihracatındaki payı **%0,1**

DIŞ TİCARET ORTAKLARI

Gana'nın Ürün İhraç Ettiği İlk 5 Ülke

İsviçre, Çin, ABD, İtalya, Hollanda

Türkiye 8. Sırada

Gana'nın Tarımsal Ürün İhraç Ettiği İlk 5 Ülke

Hollanda, ABD, Fransa, Almanya, Belçika

Türkiye 10. Sırada

Gana'nın Ürün İthal Ettiği İlk 5 Ülke

Çin, Hollanda, ABD, Belçika, Birleşik Krallık

Türkiye 10. Sırada

Gana'nın Tarımsal Ürün İthal Ettiği İlk 5 Ülke

Brezilya, Hollanda, Kanada, **Türkiye**, Malezya

Kaynak: (Trade Map, 2024), yansı veri

GANANIN İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ

HS Kodu	ÜRÜNLER	2019	2020	2021	2022
180100	Kakao çekirdeği (bütün/kırk, çiğ/kavrulmuş)	1.851	1.472	1.827	1.363
080131	Taze ve kuru kabuklu kaju	222,3	340,6	449,2	481,6
180310	Kakao macunu (yağlı)	228,0	369,5	399,7	363,6
180400	Kakao yağı	337,2	324,3	343,5	276,9
160414	Konserve veya hazır tonbalığı	145,2	136,8	136,0	159,7
180500	Kakao tozu (şekersiz, katkısız)	71,9	103,5	131,8	120,5
151590	Sabit bitkisel katı ve sıvı yağlar ve fraksiyonları	73,6	112,7	119,5	117,2
180320	Kakao macunu (yağlı)	181,5	61,5	100,8	105,5
080390	Taze veya kurutulmuş muz	32,6	96,2	96,0	69,6
151190	Palm yağı ve fraksiyonları	97,7	105,7	91,3	62,2
TOPLAM		3.694	3.602	4.268	3.676

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyon dolar, yansı veri

TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATINDAKİ BAŞLICA ÜLKELER

ÜLKELER	% PAY
Hollanda	22,4
ABD	12,8
Fransa	11,1
Almanya	7,5
Belçika	7,3
Malezya	6,2
Birleşik Krallık	5,8
Japonya	4,1
İtalya	3,6
Türkiye	3,3

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyar dolar, yansı veri

GANANIN İTHAL ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ

HS Kodu	ÜRÜNLER	2019	2020	2021	2022
100630	Pirinç (öğütölmüş/yarı öğütölmüş)	164,3	371,1	525,2	311,1
020714	Dondurulmuş parça kanatlı hayvan ve yenilebilir sakatları	73,4	235,8	369,6	258,1
100199	Buğday veya mahlût	116,6	185,8	246,1	204,61
170199	Kamış veya pancar şekeri ve kimyasal olarak saf sükroz, katı halde	118,0	147,5	180,7	160,8
151190	Palm yağı ve fraksiyonları	79,4	211,0	303,3	152,0
210690	Gıda Müstahzarları	46,7	73,4	112,7	107,7
090210	Yeşil çay (3 kg'den küçük paketlerde)	0,1	80,2	103,3	105,0
190190	Malt ekstraktı	25,6	63,3	68,5	73,2
030354	Dondurulmuş uskumru	73,6	77,8	89,1	70,4
160413	Hazır veya konserve sardunya	13,8	71,1	80,7	65,9
TOPLAM		1.924	2.868	3.796	2.959

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyon dolar, yansı veri

TARIM ÜRÜNLERİ İTHALATINDAKİ BAŞLICA ÜLKELER

ÜLKELER	% PAY
Brezilya	17,5
Hollanda	10,5
Kanada	7,2
Türkiye	6,8
Malezya	6,7
ABD	6,1
Polonya	5,1
Belçika	4,6
Almanya	4,3
Birleşik Krallık	4,0

Kaynak: (Trade Map, 2024), yansı veri

ORMAN ÜRÜNLERİ İTHALATI

HS Kodu	ÜRÜNLER	2019	2020	2021	2022
470321	Ağartılmamış çuval kraft kağıdı	0,5	11,6	20,2	20,9
441233	Ahşap levhalardan oluşan kontrplak	6,1	14,3	25,0	20,1
480257	Sıvanmamış kağıt ve karton (yazma, basma ve diğer grafik işlerinde kullanılan türden)	18,4	7,3	14,9	18,5
481930	Torba ve çantalar (kağıttan, kartondan, selüloz vatkadan veya selüloz lif tabakalarından).	11,0	13,8	14,4	17,0
481920	Kaplanmamış kağıt ve mukavva (yazma, basma veya diğer grafik amaçlar için kullanılan türden) ve deliksiz delikli kartlar ve delikli şerit kağıtlar (kare veya dikdörtgen tabakalar halinde)	2,6	14,0	18,2	15,2
TOPLAM		479,7	266,8	357,7	333,9

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyon dolar, yansı veri

Orman Ürünü İthalat Partnerleri: Çin %33, Hindistan %8,5 Endonezya %8, ABD %7, Fildişi Sahilleri %5

ORMAN ÜRÜNLERİ İHRACATI

HS Kodu	ÜRÜNLER	2019	2020	2021	2022
440342	Tik ağacı	0			61,2
440729	Tropikal ağaç (uzunlamasına biçilmiş veya yontulmuş, dilimlenmiş veya soyulmuş)	0	61,9	60,9	57,4
440349	İşlenmemiş Tropikal Ağaç (kabuklu/kabuksuz, yontulmuş/yontulmamış)	4,6	62,2	75,2	25,5
481910	Oluklu Kağıt Veya Kartondan Kutu Ve Mahfazalar	6,5	6,4	8,9	13,3
440799	Ahşap (biçilmiş veya uzunlamasına yontulmuş, dilimlenmiş veya soyulmuş)	0	12,7	13,1	12,7
TOPLAM		187,5	202,1	237,5	260,5

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyon dolar, yansı veri

Orman Ürünü İhracat Partnerleri: Hindistan %33, Çin %10,4, ABD %8, Almanya %5 Vietnam% 4,7

TÜRKİYE-GANA TİCARETİ

Yıllar	İhracat			İthalat		
	Genel	Tarım	%	Genel	Tarım	%
2019	374,3	71	19,0	102,7	94,0	91,5
2020	477,5	92	19,3	294,0	74,5	25,3
2021	461,8	125,8	27,2	119,2	95,6	80,2
2022	421,2	127,4	30,2	106,0	68,3	64,4
2023	268,6	115,1	42,9	363,4	93,0	25,6

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyon dolar

TÜRKİYE'NİN GANA'YA İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ

HS KODU	ÜRÜNLER	2019	2020	2021	2022	2023
190219	Makarna; yumurtasız (pişirilmemiş)	34,0	41,6	55,0	51,7	46,3
110100	Buğday unu/mahlût unu	15,1	18,6	23,4	19,3	29,5
151219	Ayçiçeği yağı	2,2	8,2	6,4	18,0	9,6
020714	Dondurulmuş parça kanatlı hayvan ve yenilebilir sakatları	1,4	2,6	5,3	5,0	5,6
170230	Katı formda glikoz ve glikoz şurubu	2,1	2,5	3,6	3,8	4,7
170260	Katı formda fruktoz ve fruktoz şurubu	2,6	1,3	2,4	2,8	2,3
151620	Bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların fraksiyonları	0	0	0,007	0	1,5
210690	Diğer gıda müstahzarları	0,3	1,3	1,6	1,7	1,3
110812	Mısır nişastası	0,7	0,7	1,0	1,9	1,3
020712	Dondurulmuş bütün halde kümes hayvanları	1	0,2	2,4	2,9	1,2
TOPLAM		70,9	91,9	125,8	127,4	115,1

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyon dolar

TÜRKİYE'NİN GANA'YA İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ

HS KODU	ÜRÜNLER	2019	2020	2021	2022	2023
180100	Kakao çekirdeği (bütün/kırık, çiğ/kavrulmuş)	62,9	49,5	65,2	37,9	66,3
180310	Kakao macunu (yağlı)	9,0	11,1	10,5	11,2	13,3
230690	Küspe ve diğer katı artıklar	2,8	5,1	3,0	5,6	5,3
120190	Soya fasulyesi (kırılmış/bütün)	3,6	1,3	10,6	8,1	3,8
180500	Kakao tozu (şekersiz, katkısız)	1,5	1,9	2,0	2,1	2,0
080450	Taze veya kurutulmuş guavalar, mangolar ve mangostenler	0	0,04	0,6	0,1	0,5
230120	Balık, kabuklu deniz hayvanı, yumuşakça veya diğer su omurgasızlarının unları, kaba unları ve pelletleri	0	0	418	0	0,4
TOPLAM		94,0	74,5	95,7	68,3	93,0

Kaynak: (Trade Map, 2024), Milyon dolar

TÜRKİYE'DEN GANA'YA İHRAÇ POTANSİYELİ YÜKSEK ÜRÜNLER

Potansiyel Ürün	Gana'nın Dünyadan İthalatı (milyon \$)	Türkiye'den İthalatı (Milyon \$)	TR'nin Dünyaya İhracatı (milyon \$)	Dünyada İhracatında Ülkelerin Payı	Gana'nın İthalat Partnerleri
HS: 020714 Dondurulmuş parça kanatlı hayvan ve yenilebilir sakatatları	282,6	5,6	334,5	Brezilya %34,4 ABD %22,3 Hollanda %7,2 Tayland %5,8 Polonya %5 Rusya %2,9 Türkiye %2,1	Brezilya %22,2 Hollanda %20,7 ABD %20,1 Polonya %15,0 B.Krallık %7,2 Belçika %5,8 Türkiye %2,0
HS: 210690 Gıda müstahzarları	101,2	1,3	658,8	Singapur %12,5 ABD %11 Almanya %8 Hollanda %7 Türkiye %1	Çin %37,8 ABD %18,9 Almanya %17,7 B.Krallık %5,2 Hollanda %4,9 Türkiye %1,4
HS: 100630 Pirinç (öğütülmüş/yarı öğütülmüş)	40	2	171,0	Hindistan %38,3 Tayland 13,5 Vietnam %12,2 Pakistan %7,2 Türkiye %0,6	Tayland %58 Çin %41 Türkiye %0
HS: 170199 Kamış veya pancar şekeri	118	0	39	Hindistan %19,1 Tayland %10,8 Brezilya %10,2 Fransa %7,5 Almanya %5,9 Türkiye %0,2	Brezilya %91,5 Tayland %3,4 Polonya %2,7 Belçika %19 Türkiye %0
HS: 020712 Dondurulmuş bütün halde kanatlı hayvan	23,8	1,3	425,4	Brezilya %49,7 Türkiye %14,4 Ukrayna %6,5 Fransa %5 Polonya %4,6	Polonya %26,7 Brezilya %25,1 Hollanda %15,1 İsveç %10,6 İrlanda %10,5 Türkiye %5,3

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Trademap verileri kullanılarak düzenlenmiştir.

YATIRIM ORTAMI

Yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi Gana'nın ekonomik kalkınma programlarında önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Yabancı sermayenin ülkeye çekilmesinde Dünya Bankası yardımlarıyla kurulan Gana Yatırım Danışma Komitesi önemli rol oynamaktadır. Komitede çok uluslu ve yerli firmalar yanında IMF, Dünya Bankası ve BM gözlemcileri de bulunmaktadır. Komitenin ana amacı, yabancı sermayenin yatırım yapacağı ortamın oluşturulması için hükümet politikalarının belirlenmesine yardımcı olmaktır. Gana 1990'lı yılların başında özelleştirme programına başlamış olup, 350 kamu işletmesinin yaklaşık 300'ü özelleştirilmiştir. Bu firmaların çoğu yabancı firmalarca satın alınmıştır.

Gana limanlarına gelen ürünlerin diğer ülkelere geçişi sırasında bu ülkede gereksiz, zaman alıcı ve masraflı uygulamalara maruz kalındığı, bu durumun firmaları zor durumda bıraktığı ve Gana üzerinden diğer ülke pazarlarına girişte engelleyici rol oynadığı gözlemlenmektedir.

Gana'da yabancı yatırımlar özellikle madenler ve enerji sektöründe yoğunlaşmaktadır. Son yıllarda petrole yönelik yatırımlar önemli ölçüde artmıştır. İngiltere Gana'da yabancı yatırımı bulunan en önemli ülkedir. Yabancı yatırımlar konusunda İngiltere'den sonra ABD ikinci önemli ülkedir.

Bankacılık sektörü küçük ölçeklidir. Ülkede 18 banka içerisinde en büyük banka olan Gana Ticaret Bankasının net yaklaşık değeri 50 milyon \$'dır. Gana Borsası gelişen piyasalar içerisinde en iyi performans gösterenler içerisinde değerlendirilmektedir. (Ticaret Bakanlığı, 2023).

Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı

Gana'da iş kurmak uzun bir zaman almakta ve beş devlet kuruluşundaki işlemlerin tamamlanmasına ihtiyaç göstermektedir. Dünya Bankası raporlarına göre Gana'da iş kurulması için 85 günlük bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Yabancıların yerli yatırımcılara göre farklı uygulamaya tabi oldukları sektörler emlak, bankacılık, menkul kıymetler ve su ürünleri sektörleridir. Gana'da yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar, 478 sayılı Gana Yatırımları Teşvik Merkezi Kanunu hükümlerine göre Gana Yatırımları Teşvik Merkezine kayıt olmalıdırlar. Minimum miktarda sermaye transfer edildiği zaman kayıt işlemi sonuçlanmaktadır.

Gana'da yabancı yatırımcıları şirket kurarken ilgili kurum ve kuruluşlarda belge düzenleme, izin alma ve alınan izinin süresinin uzatılması konusunda ücretler her yıl değişmektedir. Bu nedenle, konu hakkındaki güncel bilgilerin ve şirket kurmaya ilişkin maliyetlerin Gana Yatırımları Teşvik Merkezinin www.gipcghana.com web sayfasından en son haliyle elde edilmesi mümkündür.

Yabancı yatırımlar yasası, diğer yollar ile çözülemeyen anlaşmazlıklar konusunda Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Yasası Komisyonu kurallarına dayalı tahkim veya ülkeler arasındaki karşılıklı anlaşmalara atıfta bulunmaktadır. Yabancı yargı kararlarının Gana'da

tanınması karşılıklılık esasına dayalıdır. Gana anlaşmazlıkların çözümü konusunda Newyork Konvansiyonunu imzalamıştır (Ticaret Bakanlığı, 2023).

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

	2021	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*
Ülke dışından gelen doğrudan yatırım (milyar \$)	2,6	1,6	1,8	2,1	2,5	2,7	3,1
Ülke dışından gelen doğrudan yatırımın GSYİH ya oranı (%)	3,28	2,20	2,30	2,50	2,60	2,70	2,80
Ülke dışına giden doğrudan yatırım (milyon \$)	-198,90	-139,20	-135,10	-132,40	-131,00	-129,70	-128,40

(Ticaret Bakanlığı, 2023). (*)Tahmini veriler

Gana'da yabancı yatırımlar ağırlıklı olarak maden ve enerji sektöründe yoğunlaşmakla birlikte, son yıllarda petrole yönelik yatırımlar önemli ölçüde artmıştır. Gana'da yabancı yatırımı bulunan en önemli ülke İngiltere, ardından da ikinci ülke olarak ABD gelmektedir. Gana'da yabancı yatırımların yıllar itibariyle gelişimi ve ileriye dönük tahminler yukarıda verilmiştir.

Türkiye'deki Yerleşik Kişilerin Gana'daki Doğrudan Yatırımları

TÜRKİYE'NİN GANA'DAKİ DOĞRUDAN YATIRIMLARI

Milyon \$	2018	2019	2020	2021	2022
Yatırımlar	2	113	141	3	4

(Merkez Bankası, 2024)

Gana'nın Türkiye'deki Yatırımları

Merkez Bankası Uluslararası Yatırım Pozisyonu istatistiklerine göre 2000-2022 yılları arasında uluslararası doğrudan yatırım bulunmamaktadır. (Merkez Bankası, 2024)

BANKACILIK

Gana'da 1989 yılından itibaren yapılan reformlar neticesinde yürürlüğe giren 1989 Bankacılık Yasası bankaların minimum sermaye limitini, sermaye yeterlilik oranlarını ve bankacılık düzenleme ve gözetim koşullarını belirlemiştir. Gana'da Merkez Bankası (The Bank of Ghana) bankacılık ve bankacılık dışı mali sektörü, Hisse Senedi ve Döviz Komisyonu (SEC) ise hisse senedi piyasasını düzenlemektedir. Gana Borsası (GSE) 1989 yılında kurulmuş olup, 1990 yılından itibaren şirket hisseleri, tahvil ve kamu menkul kıymetleri ticaretine başlamıştır.

Ülkede 23 banka mevcut olup bunların büyük bir kısmı ticari banka statüsündedir. Ticari bankaların ülke genelinde 500'e yakın şubeleri bulunmakta olup en yaygın şube ağına sahip banka Gana Ticaret Bankası'dır. Diğer taraftan, ülkede beş adet yabancı banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalar, Societe Generale, Barclays Bank, International Commercial Bank (of Taiwan), Stanbic Bank ve Standard Chartered Bank Ghana'dır. Barclays Bank, Gana Commercial Bank ve Standard Chartered Bank bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin %55'ine sahip bulunmaktadır.

Gana'nın bankacılık sistemi gelişmiş olup, Türkiye ile karşılıklı para transferlerinde herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

Uluslararası bankalar için ödenmiş sermaye miktarı Şubat 2003 tarihinden itibaren 7.6 milyon \$ olarak belirlenmiştir. Bankaların küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi açmada istekli davranmadığı yolunda görüşler bulunmaktadır. Bankaların kredi faiz oranları ile tasarruf mevduatına uyguladıkları faizler arasında büyük farklar vardır. Kredi faiz oranlarının yüksekliği, ödenmeyen borçların çokluğundan ve münzam karşılık oranlarının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. (Ticaret Bakanlığı, 2024)

VERGİLENDİRME

Gana gümrüklerinde mal sınıflandırması Harmonize Sisteme göre yapılmaktadır. İthalat vergileri her yıl değişmekte ve değer, ağırlık ve hacme göre hesaplanmaktadır. Gana'ya ithal edilen mallar ithalat vergisi, katma değer vergisi, özel vergi ve ithalat özel tüketim vergisine tabidir.

İthalatta uygulanan katma değer vergisi %12.5'dir. Ayrıca, Ulusal sağlık sigortası programı kapsamında 1 Ağustos 2004 tarihinden itibaren %2.5 oranında ek sağlık sigortası vergisi uygulamasına başlanılmıştır. Ayrıca 2017 yılı sonunda yürürlüğe giren yeni orana göre mal toptancıları ve perakendecileri için KDV oranı %3 olarak belirlenmiştir.

Tüm mallar ithalat vergisine tabi olmakla birlikte yasa, hükümet, imtiyazlı kişi, organizasyon ve kuruluşlar için istisnalar tanımlanmıştır.

Nisan 2000'de Gana hükümeti advalorem vergi hesaplamasında değerlendirme yöntemini Brussels Definition of Value (BDV) sisteminden Custom Valuation Code (CVC)'a

dönüştürmüştür. Yükleme öncesi denetim kaldırılmış olup ithal partisinin Gana Limanlarına varışta denetime tabi tutulması uygulamasına geçilmiştir. (Ticaret Bakanlığı, 2024)

KAYNAKÇA

- ABD Dışişleri Bakanlığı. (2021). *2021 Investment Climate Statements: Ghana*. U.S. Department of State: https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/ghana_trashed/ Son erişim: 17.05.2024
- Dünya Bankası. (2022, 09 05). "Climate Change Knowledge Portal". Dünya Bankası Resmi İnternet Sayfası: <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/ghana/climate-data-historical> Son erişim: 17.05.2024
- Dünya Ticaret Örgütü. (2024). *Dünya Ticaret Örgütü Resmi İnternet Sayfası*. World Trade Organisation "Preferential Trade Agreements": <http://ptadb.wto.org/Country.aspx?code=288> Son erişim: 17.05.2024
- FAO STAT. (2024). *Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü Resmi İstatistik Portalı*. FAO STAT: <https://www.fao.org/faostat/en/> Son erişim: 17.05.2024
- Merkez Bankası. (2024). *Uluslararası Yatırım Pozisyonu*. Merkez Bankası İnternet Sitesi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/cb23c98d-d9a5-465f-8c9c-9f84b533aaf8/uyp.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-cb23c98d-d9a5-465f-8c9c-9f84b533aaf8-okFbllJ> Son erişim: 17.05.2024
- Tappan G. G., Cushing, W.M., Cotillon, S.E., Mathis, M.L., Hutchinson, J.A., Herrmann, S.M., and Dalsted, K.J., (2016), West Africa Land Use Land Cover Time Series: U.S. Geological Survey data release, <http://dx.doi.org/10.5066/F73N21JF> Son erişim: 17.05.2024
- Ticaret Bakanlığı. (2023). *Gana Ülke Profili*. T.C. Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası: <https://ticaret.gov.tr/data/5f1303cb13b8760aa4896b7d/Gana%20%C3%9Clke%20Profili%202023.pdf> Son erişim: 17.05.2024
- Ticaret Bakanlığı. (2024). *Gana Pazar Bilgileri*. T.C. Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası: <https://ticaret.gov.tr/data/5f16a93c13b87615889a628d/Gana%20Pazar%20Bilgileri%20R%2004.04.2024.pdf> 17.05.2024
- Trade Map. (2024). "International Trade Center (ITC)". "Trade Statistics Database": <https://www.trademap.org> Son erişim: 17.05.2024

Bu çalışma, Ülkemiz ve Gana arasında tarım ve ormancılık alanlarındaki ilişkileri ortaya koyarken, Gana'da yatırım yapabilecek Türk iş insanlarına yardımcı olmak amacıyla; Tarım ve Orman Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.

Akra Ticaret Müşavirliği İletişim Bilgileri:

Adres:

Telefon Numaraları

E-posta

L8 Block, Section 17B, Abafum Crescent,

Labone, Accra

+233302218187

akra@ekonomi.gov.tr

Akra Büyükelçiliği İletişim bilgileri;

Adres:

Telefon Numaraları:

Acil Durum / Nöbetçi Telefon Numarası

E-posta

PMB-CT-149 Cantonments Akra/Gana

+233 302218180

+233 20 188 00 87

embassy.accra@mfa.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için;

Funda YAKAR

Ülke Uzmanı

İkili İlişkiler ve Protokol Daire Başkanlığı

0312 287 3360

funda.yakar@tarimorman.gov.tr